

Цыху Хуэфащэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсалъэ

Дунейпсо къэрал зэгухъэныгъэм и зэхуэсу 1948
гъэм дыгъэгъазэм и 10-м щылам къыщаштащ 217 А (III) зи
бжыгъэ унафэмкӀэ.

Дунейпсо Къэрал Зэгухъэныгъэм (ДКЪЗ) и Зэхуэсым
егъэӀур;

Дунейпсо цыхугъэм къыхиубыдэ дэтхэнэ зы
цыхури зэгухъэныгъэри;

мы джэпсалъэр сытым щыгъуи я нэгум щӀагъэтурэ
мыбы къыщыхэщ цыху хуэфащэхэмрэ
хуитыныгъэхэмрэ я нэӀэ зэрытрагъэтым, хуащӀ
лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэнныгъэ гъуэгукӀэ
зрагъэужьыну;

хэгъэгукӀуэцӀхэми дунейпсоми кӀуэхукӀэ нэхъри
зыщызужь амалхэр зыхуагъэщхъэпэурэ мы
зэгухъэныгъэшхуэм хэт къэралхэм езым я
лъэккъхэри, я унафэм щӀагъэт нэгъуэщӀ къэралхэм
я лъэккъхэри къызэщӀиубыдэу, дунейпсом и дэнэ
щӀыпӀи мы цыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ
лъэщу щызрагъэкӀуэным, къыщаштэным,
шагъэзэщӀэным хущӀэкъунхэу,

цыху хуэфащэхэм теухуауэ жылагъуэхэми
лъэккъхэми я зэхуэдэ идеал щапхъэхэр
къэзыгъэув мы дунейпсо джэпсалъэр.

1-нэ пычыгъуэ

Цыху псори щхъэхуиту, я щӀыхьымрэ я
хуэфащэхэмрэкӀэ зэхуэдэу къалъхур. Акъылрэ
зэхэщӀыкӀ гъуазэрэ яӀэщи, зыр зым зэкъуэш зэхашӀэ
яку дэлъу зэхушытын хуейхэщ.

2-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхури зэхуэдэу хуитщмы джэпсалъэм
хэт цыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ
зыхуигъэщхъэпэну, зыщыщ расэм, и фэм, цыхубз-
цыхухъуу зэрышытым, и бзэм, иӀыгъ диным,
политичнэ е нэгъуэщӀ еплъыкӀэу иӀэм, лъэккъыу е
цыху гупу къызыхэкӀам, мылъкуу иӀэм, къыщалъхуа-
къыздалъхуам емылътэуэ зэхэгъэжыншэу,
хуэгъэкӀуэтэныгъэншэу.

КъинэмышӀауэ, къэрал щхъэхуити, нэгъуэщӀым и
унафэ щӀэти, щхъэхуитыжныгъэ (автономие) зимыӀи,
нэгъуэщӀу зы щхъэхуитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыт
хуэдэрей къэралым и цыхуу щытми дэтхэнэ зы
цыхум зэхэгъэжныгъэ хуащӀ хъунукъым зыщыщ
къэралым и политичнэ е юридическэ системэ е

дунейпсо къэралхэм я зэхуакумщи|э статусым
къыхэк|ыу.

3-нэ пычыгъуэ

Псэуныр, щхьэхуитыныр, шынагъуэншагъэр хэти и
хуэфашэщ.

4-нэ пычыгъуэ

Хэти пщыл|ыу плъытэ е пщ|ыл|ып|э ибгъэт хъунукъым,
сыт хуэдэ щ|ык|эуи пщыл|ыгъэр, пщыл| щэн-
къэщэхуныр зыми хуэбдэ мыхъуну къуэдыщ.

5-нэ пычыгъуэ

Хэти лъэщыгъэ епхьэл|э хъунукъым, залымыгъэк|э,
ц|ыхугъэм къемызэгъуе и напэр зыгъэулъиин
хуэдэк|э удэзек|уэ, апхуэдэ тезыр теплъхьэ
хъунукъым.

6-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфашэщ дэнэ щ|ып|и ц|ыхуу, юридическэ
лицоуэ къыщалъытэну.

7-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ц|ыхури къэрал хабзэм и пашхьэ
щызэхуэдэщ ик|и къэрал хабзэм къэхъумэныгъэхэр
зэхэгъэжыншэу, я зэхуэдэу зыхуагъэщхьэпэну
хуитщ. зэхэгъэжыншэу, зэхуэдэу хуэфашэщ мы
джэпсалъэм къемызэгъ, зэхэгъэж зыхэлъ
|уэхущ|афэхэми, апхуэдэ |уэхущ|афэм сыт хуэдэуи
тегъэгущхуэнми къыщахъумэну.

8-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ц|ыхум хуитыныгъэ и|эщ хабзэ
нэхъыщхьэм е къэрал хабзэм къырипэс ц|ыху
хуэфашэхэр зыкъутэ |уэхущ|афэ къыщыхъук|э
хуитыныгъэ зи|э хеящ|эхэм зыхуигъэзэну,
зыкъригъэхъумэну.

9-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ц|ыхури лажьэ имы|эу яубыд, ягъэт|ыс е
егъэзыгъэк|э нэгъуэщ| щ|ып|э яху хъунукъым.

10-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ц|ыхуми хуитыныгъэ и|эщ и хуэфашэхэр,
и хуитыныгъэхэр щаубзыхук|э ик|и езым зы лажьэ
къыщытралъхьэк|э зыми ф|эмыл|ык|, зыми и унафэм
щ|эмыт, имытелъхьэ хеящ|э щхьэхуит псэхуитыр
захуагъэк|э ик|и нахуэуэ и |уэхум иригъэплъыну

х у е и н у .

11-нэ пычыгъуэ

Зы лажьэ/щIа пхъэджагъэ зытралъхъэ дэтхэнэ зы
цIыхури зиухиижын зыхуэныкъуэн у
шынагъуэншагъэхэр зыщигъуэтын у хеищIэгъу
нахуэм и кIэухыу, къэрал хабзэм тет у
ягъэкъуаншэхун кIэ хейуэ къалътэр, мыхеи фэ
къраплътырктым.

Хэти ягъэкъуаншэ хъунуктым, щищIэм шыгъуэ
къэрал хабзэкIэ е Дунейпсо хабзэкIэ
щIэпхъэджагъэу ямыбжа зы Iуэху зэрищIам е
ищIа пхъэу къащыхъу зэримышIам щхъэкIэ. Хэти
щIа пхъэджагъэ щищIам шыгъуэ хуэгъэувау щыта
тезырым нэхъыбэ тралъхъэ хъунуктым.

12-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цIыхум и гъащIэ унейм, и унагъуэм, и
унэм е зэрызэрыщIэ щIыкIэхэм щхъэусыгъуэншэу
зыри къыхэзэрыхъ хъунуктым, и напэм, и цIэм
къеIусэ Хэти хуитыныгъэ иIэщ мыпхуэдэ
къыхэзэрыхъныгъэхэм къэрал хабзэкIэ
зыкъщыригъэхъумэн у.

13-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цIыхум хуитыныгъэ иIэщ дэтхэнэ зы
къэрали и щIыналъэм щхъэхуиту щызекIуэн у,
щыпсэу н у.

Дэтхэнэ зы цIыхум хуитыныгъэ иIэщ езы и къэрал ри
хэту дэтхэнэ зы къэралым иIэпхъукIыну и кIи
щIэрыщIэу нигъэзэжыну.

14-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цIыхум хуитыныгъэ иIэщ залымыгъэ/лей
къыщрахым и щхъэр нэгъуэщI къэрал иригъэзыну,
щхъэегъэзныгъэ амалхэр зыхуигъэщхъэпэн у.

Ауэ пэжыпэу политичнэу щымыт щIэпхъэджагъэхэм
е Дунейпсо къэрал зэгухъам и мурад, и бзыпхъэ
къемызэгъ Iуэху щIа фэхэм къыхэкI дауэдапщэхэм
шыгъуэ мы хуитыныгъэр зыхуэбгъэщхъэпэ
хъунуктым.

15-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цIыхум хуитыныгъэ иIэщ зы къэралым и
цIыхуу щытын у.

Дэтхэнэ зы цIыхур зицIыхуу щыт къэралым
щхъэусыгъуэншэу хэбгъэкI е нэгъуэщI къэралым и

цІыху хъуну иІэ хуитыныгъэм хэбгъэн хъунукъым.

16-нэ пычыгъуэ

Зиныбжь ирикъуа дэтхэнэ зы цІыхухъуми цІыхубзми хуитыныгъэ иІэщ къызыхэкІа лъэпкъым, зи цІыхуу щыт къэралым едину иІыгъым къыхэкІ пэрыуэгъу къыхуэмыуву, хуиту къишэну, дэкІуэну, унагъуэ иухуэну.

Зэрышэн-зэдэкІуэным теухуа зэзэгъныгъэр (нэчыхьыр), зэрышэну-зэдэкІуэнухэм езым я щхьэхуитыныгъэ пэжрэ я фІэфІныгъэ икъурэкІэ яухуэр.

Унагъуэр, жылагъуэ-лъэпкъ псэукІэм и лъабжьэ нэхъыщхьэщи, жылэми къэралми къехъумэр.

17-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ езым и унейуэ е нэгъуэщІхэр иІэхьэгъууэ мылкъу зригъэІэну.

Дэтхэнэ зы цІыхур щхьэусыгъуэншэу и мылкъу пэІэщІэ е лъымыІэсыф пщІы хъунукъым.

18-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум гупсысэ, зэхащІэ икІи дин хуитыныгъэ иІэщ. Мы хуитыныгъэм къызэщІеубыдэр и закъуэу е гупу, нахуэу е унейуэ (щэхуу) и тхьэхуэІуэрыщІэнхэр, и динкІэ щІапхьэхэр нэрылъагъуу яригъэщІэн, игъэзэщІэн хуитыныгъэри.

19-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ зэрыхуейуэ гупсысэну, и гупсысэхэр къиІуэтэну. Мы хуитыныгъэм хэтщ цІыхур и гупсысэхэм къыхэкІкІэ зыми къимыгъэгумэщІыну, къэралыгъуэ гъунапкъэхэм емылъытауэ щІэныгъэхэр, гупсысэхэр сыт хуэдэрей гъуэгукІи къэхутэн-къэпщытэн, зыІэрыгъэхьэн хуитыныгъэри.

20-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ иІэщ Іэщэншэу, зауэ-банэншэу зэхуэсыну, хасэ иухуэну, ухуа хасэм хыхьэну.

Хэти зы хасэ хыхьэну ебгъэз хъунукъым.

21-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ занщІэу езым е хуиту къыхиха и лІыкІуэхэм я ІэкІэ къэралым и

з е г ъ э к | у э н | у э х у х э м х ы х ъ э н у , х э | э б э н у .

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ и к ъ э р а л ы м
ц | ы х у б э м к ъ ы х у з э р и г ъ э п э щ а м а л х э р
з э х э г ъ э ж ы н ш э у , п с о м х у э д э у з ы х у и г ъ э щ х ъ э п э н у .

Х ъ ы к у м э т | э щ х ъ э т е т н ы г ъ э м и л ъ а б ж ъ э р к ъ э р а л ы м и
ц | ы х у б э м и ф | э и г ъ у э н ы г ъ э р щ . А ф | э и г ъ у э н ы г ъ э р
у т ы к у к ъ о х ъ э р щ э х у щ | ы к | э м т е т х э х ы н ы г ъ э х у и т
з а х у э х э у е ц | ы х у х э м я ф | э и г ъ у э н ы г ъ э х э р щ х ъ э х у и т -
п с э х у и т у к ъ ы з э р а г ъ э л ъ э г ъ у э ф ы н у г ъ э п с а
н э г ъ у э щ | щ | ы к | э х э у , з и н ы б ж ъ и р и к ъ у а ц | ы х у п с о м и
я х у з э | у х а у э , я | э | э т х э м и з э х у э д э г у а щ | э я | э у э ,
п | а л ъ э г ъ э н э х у а к | э к ъ ы т р а г ъ э з э ж х э м к | э .

22-н э п ы ч ы г ъ у э

Ц | ы х у б э ж ы л а г ъ у э м з э р ы щ ы щ ы м е л ъ ы т а у э д э т х э н э
з ы ц | ы х у м х у э ф а щ э щ с о ц и а л н э к ъ э х ъ у м э н ы г ъ э .
К ъ э р а л г у а щ | э к | э е к ъ э р а л ы г ъ у э х э м я
з э д э | э п ы к ъ у н ы г ъ э к | э и к | и д э т х э н э з ы к ъ э р а л ы м
е з ы м и г ъ э п с ы к | э м р э и а м а л х э м р э е л ъ ы т а у э
д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ и н а п э р э и
ц | ы х у г ъ э р э к | э т ы н ш у з э р ы з и у ж ъ ы н у э к о н о м и к э ,
с о ц и а л н э и к | и щ | э н х а б з э | у э х у к | э з ы х у э н ы к ъ у э н у
а м а л х э р и р а г ъ э г ъ у э т ы н у .

23-н э п ы ч ы г ъ у э

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ л э ж ъ э н у , и
| у э х у р х у и т у к ъ ы х и х ы н у , з а х у а г ъ э к | э и к | и х у э ф |
а м а л х э м к | э л э ж ъ э н у и к | и | у э х у н ш а г ъ э м
к ъ ы щ а х ъ у м э н у .

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ з э х э г ъ э ж ы н ш э у
з э х у э д э | у э х у п а п щ | э з э х у э д э л э ж ъ а п щ | э к ъ р а т ы н у .

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ е з ы р и и
у н а г ъ у э р и ц | ы х у м х у э ф э щ э н п с э у к | э и | э у
з ы г ъ э п с э у н , щ ы х у е й м д е ж з ы л ъ ы | э с ы ф ы н у с о ц и а л н э
х ъ у м э н ы г ъ э х э м к | э щ | э г ъ э б ы д а у э з ы п с э у к | э а м а л
к ъ е з ы т ы н з ы л э ж ъ а п щ | э х у э ф | к ъ ы | э р ы х ъ э н у .

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ е з ы м и ф | а г ъ э
п а п щ | э х а с э (п р о ф с о ю з , с е н д и к э) з э х и ш э н у ,
а п х у э д э з э х э ш а м х ы х ъ э н у , х э т ы н у .

24-н э п ы ч ы г ъ у э

Д э т х э н э з ы ц | ы х у м х у и т ы н ы г ъ э и | э щ з и г ъ э п э с э х у н у ,
и н э г у з р и г ъ э у ж ъ ы н у , п с о м х у э м ы д э у и л ъ э ж ъ э г ъ у э
п | а л ъ э р ц | ы х у х у э ф а щ э щ а п х ъ э м и т у
к ъ ы х у а г ъ э п с ы н у , п | а л ъ э г ъ э н э х у а к | э и
л ъ э ж ъ а п щ | э р и к ъ р а т у р э г ъ э п с э х у а к | у э д э к | ы н у .

25-н э п ы ч ы г ъ у э

Дэтхэнэ зыцыхум хуитыныгъэ илэщ езыри и
унагъуэри узыншэн, тхъэгъуэ хуэфашэ илэу псэун
папщлэ шхыныгъуэ, фашэ, унэ икли медицинскэ
дэлэпыкъуныгъэ игъуэтыну. Хэти хуитыныгъэ илэщ,
луэхуншагъэ, сымаджагъэ, хукъуагъэ,
лыгъуабагъэ, фызабагъэ, жьыгъэ икли езым
имылэщлагъэ луэхугъуэхэм къыхэкI амалыншагъэ,
тхъэмышклагъэ къылъысу щытмэ къыцахъумэну,
кърагъэлыну.

Анэхэмрэ сабийхэмрэ хуитыныгъэ ялэщ хэхауэ
къыклэлъыплъынхэу, къыдэлэпыкъунхэу. Зэрыша
зэлI-зэфыз ибынуи зэмышхъэгъусэхэм къалъхуауи
щыррет, сабий псоми язэхуэдэу, зэхэгъэжыншэу
хуагъэщхъэпэра зы социалнэ къэхъумэныгъэ
амалхэр.

26-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зыцыхур хуитщ гъэсэныгъэ
зэригъэгъуэтыну. Гъэсэныгъэр, нэхъ мащлэ дьдэу
къапштэмэ икли лъабжьэ гъэсэныгъэр ахъшэншэщ.
Пэщлэдзэ гъэсэныгъэр зумыгъэлэнкIэ амал зимылэуэ
егъэзыгъуэщ. Техникэ икли лэщлагъэ гъэсэныгъэр
хэти хузэлухагъэнущ. Ипщэ гъэсэныгъэр
зэхэгъэжыншэу хэти хузэлухауэ щытын хуейщ езым
и сэнауш (талант) елъытауэ.

Гъэсэныгъэр цыхум и цыхугъэм икъуу
зригъэужьыным хуэфIыу гъэпсауэ икли цыху
хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэ нэхъыщхъэхэмрэ хуащI
щыхьыр, лъытэныгъэр игъэлъэщыным,
щигъэбыдэным хуэунэтIауэ щытын хуейщ.
Гъэсэныгъэм цыхухэр хущигъэкъун хуейщ расэ
псоми, лъэпкъ псоми, дин гуп псоми язэхуакум
гулъытэ, зэгурылуэ, зэхуэфIныгъэ, зэныбжьэгъугъэ
дэлъыну икли мамырныгъэр къихъумэн папщлэ
Дунейпсо Къэрал Зэгухъэныгъэм иригъэкIуэкI
лъэжьыгъэм зригъэужьу щытын хуейщ.

Сабийхэм ирагъэгъуэтыну гъэсэныгъэр
зыхуэдэнур къыхэзыхыну хуитыр, псом япэрауэ и
анэ-адэрщ.

27-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ илэщ цыхубэм ищлэнхабзэ гъащIэм
хуиту ныхыхъэну, гъуазджэр зыхуигъэщхъэпэну,
щлэныгъэ зыужьыныгъэм хэтыну икли ар
зыхуигъэщхъэпэну.

Хэти хуитыныгъэ илэщ езым къигъэщIа щлэныгъэ,
жьабзэ (литературэ), гъуазджэ лэщлагъэхэм
мылъкуу, пщлэуэ, щыхъуэ къыпэкIуэу хъуар
къыхуахъумэну.

28-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфашцэщмы джэпсалъэм къыщыхэщ цыху
хуэфашцэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ шагъэзэщлэфыну
зы социалнэ икхи дунейпсо гъэпсыклэ системэ
щылэну.

29-нэ пычыгъуэ

Хэти езым и цыхугъэм хуиту икхи икъуу
зригъэужьыну амал къезыт цыхубэ жылагъуэми
къэралми хуищлэжыпхъэ пщэрылъхэр илэщ.

Хэти и хуэфашцэхэр зыщыхуигъэщхъэпэклэ икхи и
хуитыныгъэхэр щызэрихъэклэ, нэгъуэщлхэм я
хуэфашцэхэмрэ я хуитыныгъэхэмрэ хуэгъэпэжын,
абыхэм щыхъ, лъытэныгъэ къыхуегъэщлын икхи
демократичэскэ жылагъуэм зэдащтэ щэнхабзэр
(этикэр), жылагъуэ гъэпсыклэр, щылэклэр
егъэфлэклуэным и амалхэр къэхъума хъун папщлэ
хэхауэ къэралхабзэклэ гъэнэхуа гъунапкъэхэм
епхауэ щытщ.

Дауи иррехъу, мы цыху хуэфашцэхэмрэ
хуитыныгъэхэмрэ зыхуэбгъэщхъэпэ, зепхъэ
хъунукъым Дунейпсо Къэрал Зэгухъам и гурьлъ-
гурьщлэхэмрэ и бзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ)
къемызэгъыу.

30-нэ пычыгъуэ

Мы джэпсалъэм къыхиубыдэ дэтхэнэ зыхабзэ
гъэувар зыгурьбгъалуэ хъунукъым мыбы
къыщилуэтыклахабзэ гъэувахэм щыщ гуэр илэтынэу,
иукъуэну дэтхэнэ зыкъэралы, гупи, нэрыбги
хуитыныгъэ ирит хуэдэу.